

EESTI KEELEST RIIGIKEELENA

Nüüd, kui Eesti on saavutanud mitu XX sajandi lõpukümnendil seatud eesmärki – Euroopa Liitu, NATO-sse ja eurosooni kuulumise –, on põhjust taas vaagida, kas ettekujutused eesti keele ja võõrkeelte staatusest Eestis olid toona adekvaatsed.¹ Praeguseks on 1998. aasta prognoos enam-vähem täitunud. Paremate palgaolude otsinguil on Eestist lahkunud ligi 100 000 inimest, ettearvatult eeskätt bussijuhid, ehitajad, meditsiinitöötajad, IT spetsialistid. Palju noori jätkab õpinguid välisülikoolides. Selgunud on põhilised väljarännumaad: Soome, Saksamaa, Iirimaa, Hispaania, Austraalia. Õnneks ei täitunud väljarände mahu ja sündivuse languse kõige pessimistlikum prognoos. Kuigi sündivus on tänini Eestis madal, pole see veel viinud elanike arvu alla ühe miljoni piiri.

Euroopa Liidu tööturu avanemine esitab Eesti haridussüsteemis keeleõppele uue taseme- ja väljundinõude: Eesti elanike suutlikkus õppida ja töötada edukalt nii Eestis kui ka mujal maailmas.² Ettearvatult on oluliselt kasvanud inglise keele mõju. Balti riikide omavahelises läbikäimises on saamas suhtluskeeleks inglise keel. Vaadakesem vaid Läti ja Leedu liidrite intervjuusid Eesti TV vaatajaskonnale.

Võõrkeelte õpetamises toimunud muutused on aidanud oluliselt kaasa sellele, et eesti koolides on tõusnud esimeseks võõrkeeleks inglise keel. Eesti keele-

hariduspoliitika ülevaate³ andmeil oli inglise keele eksami osakaal 2008. aastal 90 % kõikidest võõrkeele eksamitest. Enamik eesti õppekeelega koolidest valib inglise keele A-võõrkeeleks (vene õppekeelega koolid valivad inglise keele B-võõrkeeleks, sest neil on kohustuslik A-võõrkeel eesti keel). Seoses suure huviga inglise keele vastu on aga koolid pidanud palkama sobiva kvalifikatsioonita inimesi. Samal ajal pole värskest ülikooli lõpetanud magistriõppe üliõpilastel oma kodukohas võimalik tööd leida, sest õpetajakohad on täidetud aastakümneid seal töötanud kraadita inimestega. Aastal 2009 oskas Eestis inglise keelt üle poole 15–17-aastastest elanikest, trendi jätkudes jõuab Eesti selleni, et mingil hetkel võiks elu käia ka inglise keeles.⁴ Viidatud blogis esitatakse küsimus, kas vabariigi sajamaks aastapäevaks on inglise keel Eesti riigikeel. Vaatame, mida toob eelseisev rahvaloendus. 2000. aasta rahvaloendusel oli võõrkeeleoskuse küsimusele vastamine vabatahtlik. Ja tegelikult on inimeste vastus oma võõrkeeleoskuse kohta ju äärmiselt subjektiivne. Paranenud on ka muulaste eesti keele oskus. Kui 1989. aastal väitis 15 % venelastest, et nad oskavad eesti keelt, siis 2000. aasta rahvaloenduse andmeil oli see protsent juba 44,5 %.⁵ Eestisse

¹ S. Liiv, Eesti võõrkeeleturnust. – Keel ja Kirjandus 1998, nr 9, lk 639–640.

² S. Liiv, Eesti keel ja teised keeled – Eesti jaoks. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 4. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2008, lk 271–277.

³ Eesti keelehariduspoliitika ülevaade. Muutuva ühiskonna keelehariduspoliitika: tuleviku kujundamine. Tallinn: HTM ja Euroopa Nõukogu keelepoliitika talitus, 2011.

⁴ Statistikablogi 2011. <http://statistika-amet.wordpress.com/2011/01/08/rahvaloendus-ja-inglise-keele-oskus/>.

⁵ A. Verschik, Emerging Bilingual Speech. From Monolingualism to Code-

toodud immigrantide kolmanda-neljanda põlvkonna haritumad esindajad on omandamas euroopalikke arusaamu, on motiveeritud ning suutlikud ära õppima nii asukohamaa riigikeele kui ka karjääri tegemiseks võõrkeeli. Eesti keele positsiooni kindlustumiseks on oluline eesti keele rahvusvaheline esindatus nii Euroopa Liidus kui ka kogu maailmas (sh kvalifitseeritud tõlkide ja tõlkijate olemasolu, eesti keele akadeemiline välisõpe ja mitmekülgne keelekoostöö), samuti Eesti elanike hea eesti keele ja võõrkeelte oskus.⁶ Kokkuvõtlikult saab nentida, et taasiseseisvunud Eesti keeleõpetuslikud suunad olid üldjoontes õiged. Võib eeldada, et aastail 2012–2022 peame leidma paindlikke moodusi põlisrahvaste ja sisserändajate (ja nende järglaste) vaheliste võimalike pingete maandamiseks. Veel parem, kui oskaksime pakkuda nende ennetamise lahendusi juba praegu. Lääne-Euroopas on jõutud järeldusele, et senine juhtumõte muuta rahvusriik multikultuuriliseks riigiks on seadnud ohtu põliselanike kultuuri ja traditsioonid. Sellest johtuvalt on eesti keele ja kultuuri edendamise huvides ilmselt aeg ennetavalt läbi arutada-vaielda kolm mitmemõõtmelist probleemipundart.

1. Nõukogude inimesed XXI sajandi Eestis. Laias laastus on nad üle 50 aasta vanused, üksnes venekeelsed, avalikust elust aegamisi taanduvad pensionärid või pensionieelikud. Need, kellel on Vene kodakondsus, on enamasti pensionärid (pensionile saab jääda palju varem). Väga tihti on varajane pensioneerumisvõimalus ja viisavabadus naaberriigi kodakondsuse võtmise põhjuseks. Vaevalt on enam võimalik seda kahanevat inimrühma euroopalikult mõtleivateks kodanikeks ümber kasvatada. Paljud neist ei tunne ei Venemaa ega Eesti ajalugu ega kõrgkultuuri.

Coping. – London–New York: Continuum International Publishing Group, 2008, lk 31.

⁶ Eesti keele arengukava 2011–2017. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2011, lk 58.

Nad ei suuda mõista, miks eestlased õpivad võõrkeeli, eelistavad elada iseisvvana Euroopa Liidus ega soovinud jätkata vanaviisi Nõukogude Liidus, kus „oli ju nii hea ja rahulik elada”. Neilt ei tasu rohkem oodata kui lojaalsust Eesti riigile ning pühendumist oma lastelastele.

2. Majanduspagulased nn kolmandast maailmast. Tõenäolisi keele- ja haridusprobleeme tuleks juba praegu arutada ja võimaluse korral ennetada. Tuleks luua tingimused, et majanduspagulased saaksid edukalt sulanduda Eesti ellu, valmistada ette kohalikku ajalugu, kultuuri, kombeid ja keelt tutvustavad programmid. Ilmselt tuleks neile selgitada ka meie töömoraali, hariduse ja väljaõppe tähtsust ning religiooni suhtumist.

3. Eesti keel ja kultuur *vs.* inglise keel ja massikultuur. Eesti keel on rahvusliku identiteedi alustala. Kuigi praegu on Eestis inglise keelel arenguruumi veel lahedalt, peaksime juba nüüd ettehooldavalt arvestama inglise keele ja massikultuuri mõju nii eesti keelsele kultuurile kui ka keelele endale. Mitte asjata ei kõla juba hääli, et inglise keel kipub laiutama, näiteks reklaamis ja popmuusikas, ja noored kasutavad oma kõnes pidevalt ingliskeelseid parasiitsõnu. Elav arutelu on käinud võõrkeelsete siltide kohustusliku tõlkimise üle,⁷ kuigi juuli algul kehtima hakanud keeleseaduses on nõuded samad mis keeleseaduse 2007. aastal jõustunud redaktsioonis.

Viimasel kahekümnel aastal oleme üsna edukalt suutnud kujundada oma keelepoliitikat. Kuigi praegu teravaid konflikte pole, tuleks aegsasti valmistuda võimalike tulevaste probleemide valutuks lahendamiseks.

SULIKO LIIV

⁷ P. Rebane, Keeleseaduse muutus on absurdne, kui mitte idiootlik. – Postimees 17. VI 2011.